

Antoni Matabosch

ALBA ARBOIX I ALIÓ, *Barcelona. Esglésies i construcció de la ciutat*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona i Església Arxidiocesana de Barcelona, 2018.

Des del primer moment que vaig poder fullejar la tesi doctoral de l'Alba Arboix, em va captivar i un es pot imaginar fàcilment el que penso després de llegir-la a fons, i que vull exposar a continuació, prenent com a base el que vaig dir en la presentació del llibre a la seu de l'Ajuntament de Barcelona el dia 12 de juliol d'enguany.

En primer lloc, cal remarcar la qualitat de la tesi. Es tracta d'un treball minuciós, molt acurat i treballat. D'investigació a fons, anant a les fonts a arxius i biblioteques. Molt complet perquè recull de forma exhaustiva les dades i dates disponibles. Equilibrat, en el sentit que conjumina perfectament l'anàlisi rigurosa amb la síntesi i les valoracions globals. L'A. ha fet una feinada gairebé titànica: el llibre de 208 pàgines és només una síntesi dels volums de materials que ha aplegat i que ens són i seran preciosos.

En segon lloc és molt interessant el tema desenvolupat. Es tracta de la interacció entre les parròquies de Barcelona i la vida de la ciutat. Si s'aprofundeix en la història de les esglésies parroquials, es constata que moltes d'elles han contribuït a donar forma a la Barcelona actual. Al voltant de les esglésies s'ha anat construint veïnatge, ciutat. A partir d'un mosaic de les 132 esglésies parroquials, aquest llibre ofereix una interpretació inèdita de Barcelona, una invitació a passejar, perquè descobreix una col·lecció d'edificis que expliquen l'apassionant història de la construcció de la ciutat.

La Dra. Arboix, a més de consideracions més àmplies i generals, es concentra especialment en onze cròniques concretes i particulars que narren la història d'aquella església i d'aquell fragment de ciutat, alhora que contribueixen al relat global. El llibre té tres capítols. El primer es titula «L'església a la ciutat. El creixement urbà», i explica la història d'algunes esglésies que contribueixen a donar forma a la Barcelona actual (Santa Maria de Sants: L'església fundacional; Sant

Medir a la Bordeta: L'església obrera; Sant Jeroni a Montbau: l'església de la muntanya; Sagrada Família: l'església icònica). El segon es titula «L'església a la plaça. Els elements urbans», amb exemples en què la relació entre el temple i l'espai públic que l'acompanya és tan intensa que són part d'una mateixa entitat (Mare de Déu de la Mercè: l'església de la patrona; Santa Maria del Mar: l'església de la Ribera; Sant Miquel del Port: l'Església de la Barceloneta; Mare de Déu dels Àngels: l'església de l'Eixample). El tercer capítol tracta de «L'església, edifici singular. La caracterització arquitectònica», amb un recorregut a alguns dels molts estils arquitectònics eclesials que hi ha a Barcelona (Sant Sebastià de Verdum: L'església postconciliar; Maria Reina a Pedralbes: L'església italiana; Verge de Gràcia i Sant Josep: L'església de Lesseps).

El magnífic treball de la Dra. Arboix em porta a fer dues consideracions més generals. D'una banda, sobre la funció social de les religions, en aquest cas del cristianisme catòlic, avui majoritari, fa pocs decennis gairebé únic. El llibre que comentem es concreta en l'influx de les parròquies a crear, conrear i vitalitzar la vida dels barris i la ciutat, en la seva expansió i cohesió social. Les religions sempre són factors d'integració dels nouvinguts, primer en els anys seixanta i vuitanta amb gent de tot l'estat espanyol, en els darrers vint anys de persones de tot arreu. Seria molt important que algú s'animés a completar el present estudi amb una investigació sobre la importància cívica i ciutadana dels ordes religiosos, dels monestirs, dels centres parroquials i morals, de Càritas, de les obres socials lligades a l'Església catòlica. Tindriem així un quadre més complet de l'influx del conjunt de l'Església catòlica a Barcelona.

Per altra banda, a partir del reconeixement de l'impacte positiu immens del fet religiós en la vida social, podem concebre i delimitar la noció de laïcitat positiva o d'aconfessionalitat (que és el mateix). Aquest hauria d'incloure els següents elements: *a)* la distinció i separació de nivells entre església o religions i Estat. *b)* El respecte i la valoració mútues. *c)* El reconeixement que es un bé per els ciutadans que les administracions i les religions col·laborin. *d)* L'Ajuntament de Barcelona i l'Arquebisbat de Barcelona estan

«condemnants», cridats, obligats, a entendre's (beneïda condemna), cadascú des del seu àmbit de responsabilitat. *e)* De fet, ambdues entitats ja es troben i col·laboren en molts àmbits, tot i que sempre es pot perfilar i millorar.

En conclusió, cal dir que aquest llibre ens ajuda a tots a reconèixer el pes de la història, a veure'ns (Ajuntament i Arquebisbat) de manera positiva i a continuar treballant per la ciutadania barcelonina.

Anna Pagès

JOAN RIGOL, *Restaurar la política. A propòsit de Jacques Maritain*, Barcelona, Edicions Viena amb Fundació Joan Maragall, 2018. 259 ps.

La delicada situació política a nivell global —i particularment a Europa— amb la remuntada de posicions extremes de caire populista i xenòfob, convoca les veus dels qui van assumir en altres temps responsabilitats en la vida pública. En aquests moments resulta essencial contribuir a una reflexió tranquil·la, fent possible un autèntic debat d'idees que incorpori una certa equidistància. Es tracta de persones que van jugar un paper actiu i que constituïren referents morals, en llocs d'autoritat públicament reconeguda. Joan Rigol és, decididament, una d'aquestes veus, la dignitat de la qual afavoreix la distància filosòfica imprescindible per a aquest urgent afer d'avui, que ens afecta a tots i totes.

Restaurar la política constitueix un intent saludable i digne de recuperar una visió de la «Politeia» clàssica adreçada al que Aristòtil anomenà «viure bé amb els altres», fonament de la polis, de la vida social. L'autor, inspirant-se en la vida i en l'obra del filòsof francès Jacques Maritain, fa una crítica als reduccionismes ideològics (ultraliberalisme, comunisme, consumisme) per definir l'activitat política com una acció pensada en el servei als altres la prioritat de la qual sigui el bé comú i no la instrumentalització de les vies partidistes d'accés al poder. En aquest context, Rigol també planteja quina podria ser l'aportació del laic cristià, a diferents nivells i des de diversos partits polítics,

a la millora general de la política com a ambient i no únicament com a partidisme unilateral.

L'obra de Maritain, igual que el personatge, és plena de matisos. Compleix amb escreix la funció de brúixola d'anàlisi del text. Com molt bé diu Rigol: «Per a Maritain, la democràcia no és només una forma de govern per la qual el poble pot elegir els governants, sinó sobretot una actitud, un costum de vida social i una filosofia fonamentada en els drets de la persona» (p. 26). No hi pot haver, doncs, règim polític que pretengui esquematitzar l'amplíssim ventall de clarobscur que travessa les relacions humanes. La recerca d'un plantejament polític en profunditat per part de Jacques Maritain fa de cintra per a un temps d'esquematismes superficials en el qual el materialisme individualista ha expulsat qualsevol compromís ètic que posi al centre la persona humana. La contribució de l'humanisme cristià és el missatge d'una política més enllà de les misèries del poder i de l'egoisme antropocèntric: «Maritain rebutja tota política purament accidental i oportunista que tingui com a objectiu aconseguir i mantenir el poder. (...) La dignitat humana, essent com és filla de l'amor de Déu, comporta l'exigència d'un humanisme teocèntric, d'un compromís a l'hora de construir una comunitat integradora de tots els valors inherents a la persona (entre els quals prioritza el de l'obertura a Déu com a fi darrer)» (p. 10).

El llibre presenta dues parts i una conclusió.

La primera part està dedicada a la presentació de l'autor i a l'obra de Jacques Maritain, i subratlla que fou un autor catòlic més que no pas «d'Acció Catòlica», així com els múltiples matisos de la seva vida. Esmement especial farà Rigol a la posició de Maritain respecte a la guerra civil espanyola en el seu temps, tan sovint font de malentès. Enfront de la degradació de la política, el cristianisme de Maritain col·locarà al centre la persona emmarcada en l'humanisme teocèntric, que depassa qualsevulla concreció en el món d'una política en forma de maquiavelisme.

La segona part del llibre assenyala la contribució que el cristianisme avui podria fer al problema d'una política corrupta de poder. Rigol, seguint el mestratge de Maritain, defensa decididament que el cristianisme contribueix a la vitalització de la democràcia. Aquesta

actitud espiritual i no reduccionista ha d'inspirar, seguint l'exemple de Maritain en el seu temps, la posició dels cristians avui. La reflexió sobre el compromís dels cristians (en la mesura que el cristianisme és viscut en primera persona) en la política com a compromís ètic desvetlla una veritat llarga i malauradament encoberta: «La tasca del cristià és tornar a unir la causa de l'alliberament social a la inspiració evangèlica de l'amor fratern» (p. 211).

Les conclusions de l'autor, presentades al capítol final, «Maritain avui», són l'apartat més poètic i literari del recorregut pel problema de la política. Mostra l'autèntic missatge de l'exPresident del Parlament de Catalunya i la dignitat del seu testimoniatge personalíssim. Joan Rigol acaba convidant-nos a una reflexió útil per encarar el futur i a educar les noves generacions, encarregades de «restaurar la política». Que així sigui:

«Davant d'una societat com la nostra, que mitifica la llibertat d'elecció tot reduint-la al consumisme, cal fer emergir en la tasca educativa el sentit de la llibertat de la persona com a do que es compleix en el servei als altres. La política no és l'anunci d'una promesa d'un *passar-ho bé en la nostra individualitat*, com a expressió d'una societat composta d'egocentrismes, sinó que és el compromís per posar les condicions que facilitin el desplegament de les potencialitats creatives de la nostra llibertat i generositat, implícites ja en el nostre naixement» (p. 252).

Montserrat Coll i Calaf

Josep GIL I RIBAS, *Cristians, tanmateix*, Lleida, Pagès editors, 2018, 199 ps.

A *Cristians, tanmateix*, Josep Gil s'afegeix a les veus que clamen per un canvi en profunditat de l'activitat i de l'organització de l'Església catòlica. Proposa que aquesta abandoni la seva estructura clerical i n'adopti una de laïcal, feta de petites comunitats obertes i acollidores compromeses enmig del món: tot i valorant el servei ministerial,

caldría eliminar la distància entre clergues i laics i centrar-se en allò que és comú a tots els batejats, que són *laos* o Poble de Déu amb la missió de fer emergir el Regne de Déu al costat de totes les persones que treballen en favor de la justícia i de la pau. Aquesta és la vocació cristiana, que és alhora profundament humana.

Cristians, tanmateix és un llibre d'eclesiologia en forma d'assaig que combina el rigor i els arguments propis de la teologia amb un llenguatge entenedor per als no especialistes. Parteix de l'AT, del NT i del Concili Vaticà II. El concepte de Poble de Déu té la seva arrel en l'AT, que presenta un poble alliberat al qual Déu enviarà el seu Esperit i en el qual ingressaran tots els altres pobles, en una situació final intrahistòrica, el Regne de Déu. El NT troba l'acompliment d'aquesta idea en l'acció redemptora de Jesús ressuscitat i en l'efusió de l'Esperit del mateix Jesús, i fa coincidir el «Poble de Déu» amb tota la humanitat. El Concili Vaticà II declara que tots els batejats formen aquest Poble amb la mateixa dignitat, la qual cosa vol dir que el clergat i la jerarquia no estan per sobre d'ell, sinó dins. Gil accentua una de les dues línies de la *Lumen gentium*, l'eclesiologia de comunió, i no la jurídica, que portaria a una mena d'organisme a part i centralitzat.

Sobre aquests fonaments teològics reposa tota la reflexió del llibre. L'Església té un caràcter sacramental, no és un fi en si mateixa sinó que apunta vers el futur que ha de fer-se realitat amb la col·laboració de tothom. Una Església des dels pobres, tot al contrari d'una Església de cristiandat lligada a una estructura de poder i de pecat. Entre els signes de maduresa cristiana avui, hi ha l'actitud d'escolta i de servei al món de molts testimonis i entitats eclesials, una teologia hermenèutica que desemboca en la desmitologització, les veus dels exclosos dins l'Església com són els divorciats tornats a casar, les dones i els preveres que han incomplert la llei del celibat, i els esforços per valorar la modernitat i la laïcitat.

En el rerefons del llibre hi ha els pressupòsits o les implicacions teològiques que aquest professor emèrit de la Facultat de Teologia de Catalunya ha justificat en diversos tractats: el concepte d'un Déu sense ésser, que potencia el futur com el lloc de la seva Revelació; una cristologia que es pren seriosament la humanitat de Jesús; una antro-

pologia que entén l'esperança com a constitutiva de l'ésser humà, i una escatologia que subratlla que l'*eskhaton* no és solament a la fi sinó també en la profunditat del present. Un cop més, Gil porta la mirada endavant, i invita a avançar i a superar barreres sense por.